

Bilonozhenko, Vira and other. Kyiv: Nauk. Dumka, 1993. Print.

Izdryk, Yuriy. *Fleshka. Defrahmentatsiya (Flash Drive. Defragmentation)*. Kalush: «Take», 2009. Web. 18 Feb. 2016.

Izdryk, Yuriy. *Take (Such a Thing)*. Kharkiv: Klub simeynoho dozvillya, 2010. Print.

Kotsur, Viktor and Dem"yanenko, Borys. *Entsyklopedychnyy Slovnyk Symboliv Kul'tury Ukrayiny (Encyclopedic Dictionary of Ukrainian Culture Symbols)*. Korsun'-Shevchenkivs'kyi: FOP Havryshenko V.M., 2015. 912. Web. 15 Sept. 2016.

Malyarchuk, Tanya. *Hovoryty (Speak)*. Kharkiv: Folio, 2007. Print.

Ul'yanenko Oles'. *Stalinka. Dofin Satany: Roman (Stalinka. Dauphine of Satan: the Novel)*. – Kharkiv: Folio, 2003. Print.

Uzhchenko, Viktor. *Frazeolohichnyy Slovnyk Ukrayins'koyi Movy (Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language)*. Kyiv: Osvita, 1998. Print.

Velykyy Tlumachnyy Slovnyk Suchasnoyi Ukrayins'koyi Movy (Great Dictionary of Modern Ukrainian). Ed. by Busel, V'yacheslav. Kyiv; Irpin': VTF «Perun». 2001. 1728. Print.

Надійшла до редакції 18 жовтня 2016 року.

THE METODOLOGY OF CONCEPT STRUCTURE ANALYSIS: COGNITIVE AND LINGUOCULTUROLOGICAL ASPECTS

Liliya Fedoryuk

Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Background: The anthropocentric paradigm has set new challenges in the study of language, it requires new methods of analysis of these units and categories. Anthropocentric paradigm has developed a number of areas of research of the concepts: psychological, logical, philosophical, linguoculturological, cognitive.

We investigate the concept of DEATH based on Ukrainian literature, so as the relevant ones for the research we consider cognitive and linguoculturological approaches.

Purpose: The purpose of research is to analyze the most current methods of concepts study, to identify on which one of them the thesis “The Concept DEATH in the Ukrainian Cognitive-Linguistic World Picture: Structure, Statics and Dynamics” will be based.

Results: The study of the concept DEATH in the thesis “The Concept DEATH in the Ukrainian Cognitive-Linguistic World Picture: Structure, Statics and Dynamics” will be based on the analysis techniques by M. Pimenova, Zh. Krasnobaieva-Chorna and V. Maslova mentioned above. We offer the phased analysis model of the concept DEATH: 1) identification of motivating features of the concept DEATH; 2) characteristics of conceptual features of the concept; 3) revealing of figurative conceptual features based on the Ukrainian literature of XIX – early XX and XX – early XXI centuries; 4) studying of symbolic features of the concept DEATH; 5) identification the ironic features of the concept; 6) analysis of associative experiment; 7) research of the concept DEATH scenarios, analysis of its components.

Thus, within the cognitive and linguoculturological approaches, the most productive methods of the concept research are: modeling of semantic fields; method of contextual analysis; method of modeling and research of conceptual metaphors, and others.

Discussion: Seven-stages analysis enables to obtain the most complete information about the structural specific of the concept DEATH, its place in the national conceptual sphere and the role in its carriers' minds.

Key words: concept, conceptual analysis, the structure of the concept, cognitive approach, linguoculturological approach.

Vitae

Fedoryuk Liliya is a postgraduate student of Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology at Vasyl' Stus Donetsk National University. Her areas of research interests include cognitive linguistics, cultural linguistics, phraseology in cognitive aspect

Correspondence: fedoryukliliya@gmail.ru

Василина Чабан

УДК 811.162.1'374'272'373.42-022.215

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ GODNOŚĆ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто культурний концепт GODNOŚĆ, та досліджено мовну концептуалізацію в системі польської мови на матеріалі лексикографічних джерел та паремій. Дані, вибрані зі словників, дали змогу експлікувати основні семантичні ознаки слова godność. У паремійних матеріалах виявлено соціальні стереотипи, культурні сценарії, норми та скрипти, які характеризують людей. Запропонований аналіз виявив культурну та соціальну специфіку концепту GODNOŚĆ.

Ключові слова: польська мовна картина світу, концепт, концептуалізація, семантична ознака, паремія.

Концептосфера GODNOŚĆ є надзвичайно важливою для носіїв польської лінгвокультури. Співвідносні концепти CZEŚĆ, HONOR неодноразово ставали предметом лінгвістичних студій зарубіжних вчених (Бжозовська (Bzozowska), Гжегорчикова (Grzegorzyczkova), Гжещак (Grzeszak), Пузиніна (Puzynina), Кабакова (Kabakova), Толстая (Tolstaya)). Чимало праць присвячено аналізу інших культурних концептів (С. Бартмінський (Bartminski), А. Вежбицька (Vezhbyskaya), Дж. Лакофф (Lakoff), Ю. Степанов (Stepanov) та ін.), що засвідчує актуальність аспекту дослідження. Зокрема, С. Бартмінський, автор методу когнітивної дефініції та засновник Люблінської етнолінгвістичної школи, аналізує базові стереотипи польської культури: DOM, OJCZYŻNA, MATKA, SŁOŃCE тощо (Bartminski). Серед українських лінгвістів над аналізом концептів культури працюють В. Брицин (Brytsyn), Г. Яворська (Yavorskaya), С. Мартінек (Martinek), Т. Радзівська (Radziyevska) та ін.

Метою статті є дослідження вербалізації концепту GODNOŚĆ в польській мові за матеріалами лексикографічних джерел, а саме етимологічного, тлумачного та фразеологічних словників польської мови, а також словників синонімів, антонімів і паремій. Концепт GODNOŚĆ в польській лінгвокультурі описано із застосуванням методу когнітивної дефініції, запропонованим С. Бартмінським. Для аналізу взято дані системи мови, оскільки словникові дефініції лексеми *godność* (історичні та сучасні) дають змогу проілюструвати багатство значення слова, що сформувалося в польській лінгвокультурі.

Словники польської мови містять цікавий мовний матеріал щодо слова *godność*. Так, у SEJP Brückner *godność* подано разом зі словами *godny, godno i godnie, wiarogodny, niewiarogodność*, що походять від слов'янського *god (вказівка на час говорить про те, що 'в слушному часі', 'вчасно', 'влучно', 'доречно') та церковнослов'янського *godin* (SEJP Brück 48). Існує думка, що слово *godność* бере початок від староіндійського „*gádhya” ('міцно тримати', 'з'єднувати', 'об'єднувати' в одне ціле). Звідси *godny* — це той, хто веде себе доречно, відповідно, правильно.

Слово *godność* мало в XVI – I пол. XX ст. більше значень, ніж сьогодні. У польській мові та культурі XVI–XIX ст. *godność* розуміли як 'wartość', 'zasługa', 'zdatność', 'zdolność'; 'dostojenstwo', 'urząd wysoki'; 'zaszczytne stanowisko'; 'szlachetność'; 'zacność'; 'wyróżnienie'; 'zaszczyt'; 'nazwisko rodu, familiji' (SP Bąk, SJP Siek, SJP Linde, SJP Zdan).

SP XVI ст. містить аж сім значень лексеми *godność*: 1. «wartość: a. o ludziach, ich uczynkach, wytworach i sytuacjach życiowych: cecha wysoko oceniana (zwykle w aspekcie moralno-społecznym), zaleta a. zalety, cnota; zasługi; o uczynkach też: pożytek; b. zdolność do wykonywania jakiejś funkcji, talent, umiejętność, biegłość; c. zalety zewnętrzne, uroda; d. wartość użytkowa; przydatność, użyteczność»; 2. «wysokie miejsce w hierarchii społecznej; znaczenie; bogactwo. Przen: Wyniesienie przez Boga do łaski stawiającej w rządzie wybranych, zbawionych: a. Stanowisko, urząd, tytuł»; 3. «znaczenie polityczne, potęga»; 4. «przepych, okazałość, wspaniałość»; 5. «cześć, wielbienie, poszanowanie»; 6. «zgoda, jedność (może błąd)»; 7. «forma będąca prostą substantywizacją przymiotnika „godny”: a. od „godny” 'należyty, właściwy'; b. od „godny” 'wart'. У цьому словнику ще подано синоніми: «1. a. cnota, przymiot, zacność; b. biegłość, ćwiczenie, dowcip, industria, misterstwo, sztuka, udatność, umiejętność; c. pożyteczność; 2. dostojenstwo, dostojność, gorność; a. stanowisko, urząd, zwirchność; 4. chwala, dostojność, majestat, wielmożność; 5. cześć, poczciwość, powaga, poważenie, szacunek, waga, zachowanie» (SP Bąk).

SJP XVII i XVIII ст. надає лексемі *godność* таку дефініцію: 1. «zaszczytne stanowisko, urząd; dostojenstwo»; 2. «szlachetność, zacność; zasługi»; 3. «wyróżnienie; zaszczyt». Подано також посилання на словосполучення, що містять елемент *godność*: *godność biskupia* та прислів'я: *Bogactwa rod i godności / Są piękne pokrywki złości* (SJP Siek).

У SJP Linde знаходимо лише два значення: 1. «wartość, zasługa, zdatność, zdolność»; 2. «dostojenstwo, urząd wysoki». Цікаво, що в цьому словнику є 13 прикладів прислів'їв та приказок: *Dobra rzecz gdy się to oboje zjeździe i godność i zacność; Honor głupich bez godności; Za godność łaska pańska; Godność cnotcie, nie urodzie ma być dana; Godność nie czyni zacność, lecz jej powinna być nagroda; Godność jest obyczajow odmienność; Godność odmienia każdego, ale nie często w lepszego; Godność wynurzy, co się w kim burzy; Godność zalecenie male, a cnota cale; Godności zdieganie, motylów łapanie; Godności cnotą, nie faworami dostawać trzeba, ani sztukami; Za szczęściem godność; za dostatkiem dobra myśl; Osoby godnością zaszczycone godni małżonkowie* (SJP Linde 2: 79).

Лексема *godność* отримує таке тлумачення у SJP Zdanowicza: 1. «poczucie wartości, zasługi wewnętrznej»; 2. «dostojenstwo, urząd wysoki»; 3. «nazwisko rodu, familiji». У цьому фрагменті дефініції подано також тлумачення або посилання на дієслівні стійкі словосполучення, що містять елемент *godność*: *pełen godności; postępować z godnością; wysokie godności piastować; sprawować godność królewską; dojść najwyższych godności; godność duchowna, kapłańska; godność odmienia każdego*; прислів'я *Godność wynurzy, co się w kim burzy* (SJP Zdan 1: 357). Лише в цьому словнику наведено деривати до *godności*: *godny, godniejszy, godzien*.

Аналізована лексема у словниках XVI — першої половини XIX ст. вказує передовсім на риси, ознаки, які властиві особі, є її внутрішньою складовою, а також на ставлення інших людей до особи (або самооцінка певної особи), що має риси чи ознаки, високо оцінювані суспільством (Hontaruk 181).

Варто зазначити, що у семантичній структурі лексеми *godność* у цей період акцент зміщується на зовнішню оцінку (лексема *godność* функціонує у значенні "високе суспільне становище, влада, титул, сан").

У словниках XX ст. з'являються нові значення для польського слова *godność*: 'poczucie własnej wartości;

'powaga'; 'dystynkcja'; 'nazwisko', 'nazwisko rodu'; 'cześć'; 'honor'; 'duma szlchetna'; 'znaczenie, waga'; 'stosowność'; 'odpowiedniość'; 'szacunek dla samego siebie'; 'funkcja'; 'godło, znak' (SJP Karł, SIJP Arct, SJP Dor, SJP PWN, ISJP Bańko).

SJP Karłowicza подає два старопольські значення: 1. «†wartość, zasługa, zdolność, zdatność, stosowność, odpowiedniość»; 2. «†wartość, znaczenie, waga»; 3. «poczucie własnej wartości, powaga, dystynkcja, дума szlchetna, szlachetność (godność osobista, moralna, narodowa, człowieka, ludzkiej osobistości)»; 4. «dostojeństwo, stanowisko, urząd wysoki (kościół, królów); тут же подано стійке словосполучення — *piastować godność*»; 5. «nazwisko»; 6. «świadczyć sobie nawzajem»; прислів'я: *Osoby godnością zaszczycone godni małżonkowie* (SJP Karł 1: 862–863).

Представлення *godności* в тексті словникової статті SIJP Arcta: «poczucie własnej wartości, cześć, honor»; «dostojeństwo, urząd wysoki»; «nazwisko, nazwisko rodu»; «powaga, dystynkcja, szlachetność». Також подано стійкі словосполучення: *g. piastować = piastować urząd, zajmować wysokie stanowisko; świadczyć sobie g. = prawić sobie komplementy* (SIJP Arct 93).

SJP Doroszewskiego подає подібні дефініції з SJP Zdanowicza, SJP Karłowicza, SIJP Arcta: 1. «poczucie, świadomość własnej wartości, szacunek dla samego siebie; honor, дума», (фразеологізм — *nosić się z godnością = „zachowywać się wyniosłe, dumnie”*); 2. «zaszczytne stanowisko, urząd, funkcja», також тут знаходимо дієслівні стійкі словосполучення, що містять елемент *godność*: *otrzymać, sprawować, piastować godność, nadać komu godność*, фразеологізми — *obduwany godnościami = „obdarzony względami możliwych, faworyzowany”, podnieść do godności, wynieść kogo na godność, do godności = „dać, nadać komu, czemu zaszczytny tytuł, funkcję, stanowisko”, złożyć, składać swą godność = „podać, podawać się do dymisji”*; 3. «nazwisko, godło, znak». Лише у цьому словнику є іронічне, жартівливе вживання лексеми *godność*: *dziś nikiedy żart. ‘o osobach poważnych, zajmujących wysokie, zaszczytne stanowisko’* (SJP Dor).

SJP PWN подає три значення: 1. «poczucie własnej wartości i szacunek dla samego siebie»; 2. «zaszczytne stanowisko, tytuł, zaszczytna funkcja»; 3. «w zwrotach grzecznościowych: nazwisko»; та дериват — *godnościowy* (SJP PWN). Варто зазначити, що у цьому словнику не має прикладів.

Перші два значення часто функціонують в юридичній сфері. Гідність має кожна особа, незалежно від статі, віку, раси, ступеня культури, розумового розвитку чи стану здоров'я. Вона є підставою прав людини і громадянина, а також фундаментом солідарності.

Слід розрізнити гідність особисту (відчуття власної цінності, повага до самого себе) і гідність особи (універсальна, загальна, недоторкана цінність людини, незалежно від раси, походження, віку, статі, стану здоров'я, освіти).

ISJP Bańko подає розгорнуті описові тлумачення: «*to poczucie własnej wartości, które każe człowiekowi postępować według określonych zasad, a także szacunek, jaki znajduje on w innych; także spokojny sposób zachowania, wyrażający poczucie własnej wartości*» (ISJP Bańko 461).

WSJP Żmigrodzkiego не містить дефініції лексеми *godność* (WSJP Żmigrodzki).

Польська дослідниця Р. Гжегорчикова виділяє основні значення польського слова *godność*: 1) „загальнолюдська”, об'єктивна цінність людини, незалежно від її особистих якостей і розуміння своєї цінності, 2) поведінка людини, що заснована на дотриманні системи моральних цінностей, 3) усвідомлення власної цінності і почуття самоповаги, 4) моральні цінності, наявні в національних, професійних об'єднаннях (grupach) людей. При цьому автор підкреслює дифузний характер семантики цього слова („nieoookreśloność semantyczna”), нестроге розмежування окремих значень при збереженні інваріантного значення, визнання цінності людини нею самою та іншими людьми (Grzegorzczukowa 76–92).

Отже, дефініція лексеми *godność* передбачає дотримання вищих моральних принципів і розуміння своєї цінності; добре ім'я, хорошу репутацію, що вимагають уваги та поваги; прізвище. *GODNOŚĆ* є своєрідним регулятором поведінки і позитивною цінністю людини, яка виявляється у контакті з іншими людьми. Гідна людина володіє повагою до себе, а також має честь і гордість. *GODNOŚĆ* стосується як конкретної людини, так і суспільства загалом; може бути не лише індивідуальною, але й колективною.

Розглянемо також синонімічні та антонімічні зв'язки лексеми *godność*.

У SJP PWN знаходимо такі синоніми до слова *godność*: *godność (czyjaś) «honor, godność (hetmańska, królewska) urząd, godność (pana, pani) nazwisko»* (SJP PWN). SWB подає такі синонімічні ряди: «*miano rodowe, nazwa rodowa, nazwisko, tytuł, urząd*» (SWB). SESA лише один синонім — «*nazwisko*» (tylko w wyrażeniu: jak Pani / Pana godność) (SESA).

У SS Encyklopedia internetowa, Słowniki online подано такі синоніми: 1) «*ambicja, дума, cześć, honor*; 2) *(zaszczytne) funkcja, ranga, stanowisko, tytuł, urząd*; 3) *miano, nazwisko*; 4) *dostojeństwo, dostojność, majestat, powaga, wielkość, wzniosłość*» (SS).

SWB сайту Bryk.pl: 1) «*duma, honor, poczucie własnej wartości (mieć godność)*; 2) *posada, stanowisko, urząd, pozycja, funkcja*; 3) «*przen. fotel, stółek (godność ministra)*» (SWB Popł, Kup). SS сайту synonimy-online: 1) «*nazwisko, imię*; 2) *stanowisko, posada, urząd, pozycja, funkcja, tytuł, fotel, stółek*; 3) *duma, cześć, ambicja, honor*» (SS).

У SS Broniareka знаходимо такі синоніми: 1. «*duma, honor, ambicja, sława*; 2. *stanowisko, tytuł, funkcja, urząd, † dostojeństwo*; 3. *nazwisko*» (SS Bron).

SWB Szalkiewicza, Czesaka, Żurowskiego подає такі синоніми до слова *godność*: 1. «*cześć; dobre imię; дума; honor; powaga; poważanie*; 2. *dane osobowe; imię; miano; miano rodowe; nazwa osobowa; nazwa rodowa*;

nazwisko; przydomek; 3. funkcja; honor; stanowisko; tytuł; urząd» (SWB Szałk).

В ASSJP сайту synonimiczny.pl широко представлені синонімічні зв'язки між словами, що вербалізують відповідний концепт, з урахуванням їхньої багатозначності: «1. *miano rodowe, nazwa rodowa, nazwisko; 2. tytuł, urząd; 3. cześć, dobre imię, duma, honor; 4. ambicja, buta, godność, hardość, niepokorność, pycha, wyniosłość, zadufanie; 5. fotel, funkcja, stanowisko; 6. angaż, dystynkcja, obowiązki, posada, powinność, praca, stół; 7. powaga, poważanie; 8. dane osobowe, imię, miano, nazwa osobowa, przydomek; 9. chwala, splendor, wyróżnienie, zaszczyt; 10. personalia; 11. autorytet, dostojęństwo, estyma, majestat, mir, posłuch, prestiż, ranga, reputacja, rewerencja, szacunek, uszanowanie, uznanie, wpływ, względy, znaczenie; 12. alias, ksywa, ksywka, pseudo, pseudonim; 13. stopień» (ASSJP). У цій праці подано слова, з якими можуть вживатися ці синоніми, тобто зафіксовано можливості сполучуваності лексем. Але немає ремарок „застаріле“, „жаргонне“, „історичне“ тощо.*

Антонімічні зв'язки слова *godność* польські словники не фіксують, хоча на сайті Internetowy słownik odmiany wyrazów języka polskiego знаходимо такі антоніми: «*niegodność, kryptonim, pseudonim*» (SA), а SESA «*pseudonim, kryptonim ♦ przydomek, przewisko, pot. ksywa*» (SESA).

Утворень із коренем *godn-* мало: *godny, godnościowy, godnie, niegodnie, godniejszy, godzien, godności, dogodność, niedogodność*.

Для повного аналізу концепту *GODNOŚĆ* у лексикографічних джерелах польської мови ми розглянули також фразеологічні одиниці. Кількість фразеологічних одиниць зі словом *godność* порівняно невелика (23).

У SJP Doroszewskiego знаходимо фразеологізми: *nosić się z godnościami* — „zachowywać się wyniośle, dumnie”; *obsypany godnościami* — „obdarzony względami możliwych, faworyzowany”; *podnieść do godności, wynieść kogo na godność, do godności* — „dać, nadać komu, czemu zaszczytny tytuł, funkcję, stanowisko”; *złożyć, składać swą godność* — „podać, podawać się do dymisji” (SJP Dor). *Coś uchybia czyjejś godności, czyjemuś wiekowi, stanowisku itp.* — «coś obraża czyjąś godność, coś jest niestosowne dla czyjegoś wieku, stanowiska itp., coś komuś nie przystoi» (SJP); *godność piastować* — piastować urząd, zajmować wysokie stanowisko; *świadczyć sobie godność* — prawie sobie komplementy (SIJP Arct 93).

WSFJP on-line подає такі фразеологізми: *ktoś depcze czyją godność* — obraża, niszczy; *uwłaczać godności* — uchybiać czyjejs godności osobistej słowem lub czynem; *brak godności* — brak poczucia własnej wartości, szacunku dla samego siebie; *prostactwo; ktoś (piastuje, sprawuje) jakąś godność; cos jest poniżej czyjejś godności; ktos podnosi kogos do godności kogoś albo czegoś (np. do godności biskupa); ktoś pozbawia kogoś godności (poniża); ktoś depcze godność ludzką; ktoś ma swoją godność; ktoś, coś nadaje komuś, czemuś godność; ktoś podnosi kogoś do godności (kogoś, jakiejś); ktoś wynosi kogoś do godności (kogoś, jakiejś); ktoś robi coś z godnościami; zachować choć okrawki godności* (WSFJP).

Кількість паремій з опорним словом *godność* невелика (30 одиниць). Значна кількість паремій будується на контрасті понять, предметів, дій, ознак. Можемо виокремити передусім такі тематичні групи: 1) гідність як життєва необхідність: *Wieśniak pragnie pola, szlachciec godności, żołnierz wojny, kupiec pieniędzy, gospodarz pokoju, rzemieślnik roboty, malarz piękności, a kobieta — całego świata* (Mysli); *Wysilek godny podziwu. Szczegóły godne zapamiętania. Osoba godna zaufania. Syn godny ojca. Dzieło godne mistrza* (SJP Der); 2) гідність і її винагорода: *Za szczęściem godność; za dostatkiem dobra myśl* (SJP Linde 79), *Za godność łaska pańska* (SJP Linde 79), *Godność nie czyni zasność, lecz jej powinna być nagroda* (SJP Linde 79), *Osoby godności zaszczycone godni małżonkowie* (SJP Linde 79), (SJP Karłowicz 1:862–863), *Bądź poszanowania godny, a będziesz szanowany* (KPP Masł); 3) ставлення до гідності: *Dobra rzecz gdy się to oboje zejdzie i godność i zasność* (SJP Linde 79), *Godność zalecenie male, a cnota cale* (SJP Linde 79), *Godności cnotą, nie faworami dostawać trzeba, ani sztukami* (SJP Linde 79), *Bogactwá rod i godności / Są piękne pokrywki złości* (SJP), *Człowiek się nie dla siebie rodzi, żyć mu też tylko sobie się nie godzi* (KPP Adal), *Do godności nie przyjdiesz bez trudności* (KPP Masł), *Godność cnotcie, nie urodzie ma być dana* (SJP Linde 79), *Godność przy ubóstwie nie ma poważania* (KPP Masł).

Частина прислів'їв цієї групи виражає іронічну оцінку: *Godności zdieganie, motylów łapanie* (SJP Linde 79), осуд: *Gonor głupich bez godności* (SJP Linde 79), *Niewielka godność, wójt na wsi* (Dwa przysł); застереження: *Grzech dobrowolny karania godny* (Milosc.info).

Гідність у прислів'ях може зазнавати певної персоніфікації, і тоді вона виконує стосовно людини різноманітні функції: *Godność odmienia każdego, ale nie często w lepszego* (SJP Linde 79), *Godność jest obyczajow odmenność* (SJP Linde 79), *Godność wynurzy, co się w kim burzy* (SJP Linde 79), (SJP Zdan 1: 357), *Honor nie szpeci godnego ani godny honoru* (Сутаты). Приказка про врожай; спостереження людей за природою: *We Wniebowzięcie Panny Marii słońce jasne, będzie wino godnie kwaśne* (Kalendarz Przysł).

На підставі матеріалу, отриманого з лексикографічних джерел, можемо виділити основні значення лексеми *godność* у польській лінгвокультурі. У XVI–XIX ст. *godność* позначала: ‘wartość’, ‘zasługi’, ‘zdolność’, ‘dostojęństwo’, ‘urząd wysoki’, ‘zaszczytne stanowisko’, ‘szlachetność’, ‘zasność’, ‘wyróżnienie’, ‘zaszczyt’, ‘nazwisko rodu, familii’ (SP Bąk, SJP Siek, SJP Linde, SJP Zdan). У словниках XX ст. зафіксовано нові значення польського слова *godność*: ‘poczucie własnej wartości’, ‘powaga’, ‘dystynkcja’, ‘nazwisko’, ‘nazwisko rodu’, ‘cześć’, ‘honor’, ‘duma szlachetna’, ‘znaczenie, waga’, ‘stosowność’, ‘odpowiedniość’, ‘szacunek dla samego siebie’, ‘funkcja’; символом якої виступає ‘godło, znak’ (SJP Karł, SIJP Arct, SJP Dor, SJP PWN, ISJP Bańko).

Ядерне значення цього слова представлене елементами ‘poczucie własnej wartości’, ‘powaga’, ‘szacunek’, ‘zaszczytne stanowisko’, ‘urząd wysoki’, ‘zaszczytna funkcja’, ‘tytuł’, ‘nazwisko’; а периферійне — ‘dostojęństwo’, ‘szlachetność’, ‘honor’, ‘cześć’, ‘duma’, ‘dystynkcja’, ‘godło’, ‘znak’.

Отже, найважливішими рисами концепту GODNOŚĆ у системі польської мови є: 1) цінність людини, часом незалежно від її розуміння власної цінності; 2) повага, почуття самоповаги; 3) високе суспільне становище, влада, титул; 4) прізвисьце (у зворотах ввічливості); 5) достойність, достоїнство; 6) шляхетність; 7) честь; 8) почуття власної гідності; 9) герб або інший знак. Окрім того, GODNOŚĆ залежить від такої поведінки людини, що ґрунтується на відповідності системі моральних цінностей; демонструє позитивні моральні якості; свідчить про усвідомлення людиною своєї громадської ваги, громадського обов'язку; визначається через систему відносин (ставлення людини до себе, інших людей, держави, суспільства); виявляється на різних рівнях. Зазначені властивості можуть стосуватися як конкретної людини, так і суспільства в цілому, тобто GODNOŚĆ може бути не лише індивідуальною, але й колективною.

Проведені спостереження не є вичерпними, вони відкривають перспективу подальшого дослідження польського концепту GODNOŚĆ методом когнітивної дефініції, зокрема проведення зіставлення даних, отриманих із лексикографічних джерел, із результатами анкетування носіїв польської мови та культури, а також семантичних ознак, які можуть бути експліковані шляхом аналізу текстового матеріалу.

References

- Bartmiski, Jerzy. *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics* / Edited by Jörg Zinken, London: Equinox, 2009. Print.
- Brzozowska, Małgorzata. "Honor". *Język. Wartości. Polityka*. Lublin: UMCS, 2006. 122–127. Print.
- Grzegorzczkova, Renata. "Różne rozumienia wyrazu 'godność' we współczesnej polszczyźnie", [w] R. Grzegorzczkova. *Świat widziany poprzez słowa. Szkice z semantyki leksykalnej*. Warszawa: Wydawn. Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 76–92. Print.
- Grzeszak, Monika. "Polski HONOR w świetle danych słownikowych". *Etnolingwistika. Problemy języka i kultury*. Lublin, 2013: 23 – 38. Print.
- Hontaruk, Larysa. "Paradygmetyka polonizmu tsnota v ukraïns'kiy movi XVI – pershoï polovyny XVII st. (Paradigmatic characteristics of polish tsnota in the Ukrainian language of XVI – first half of XVII c.)". *Problemy slov'ianoznavstva (Problems of Slavistics)* 53 (2003): 164–184. Print.
- Lakoff, Dzhordzh. *Zhenshchiny, ogon' i opasnye veshchi: Chto katehorii yazyka hovoriat nam o myshlenii (Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind)* / Per. s angl. Y.B. Shatunovskoho, Moskva: Yazyki slavianskoy kul'tury, 2004. Print.
- Kabakova, Halyna. "Kontsept CHESTI v rytuale hostepryymstva (Concept of honor in the ritual of hospitality)" *Etnolingwistika. Problemy języka i kultury*. T. 25 (2013): 39–51. Print.
- Kontsept BOL' v tipologicheskomo osvshchenii (The concept of pain in typological light)* / Red. Britsyn, Viktor, and Rakhilina Ekaterina, Reznikova Tatiana, Yavorskaya Galina. – Kyiv: Vydavnychyy Dim Dmytra Buraho, 2009. Print.
- Martinek, Svitlana. "Kontsepty VOLYa ta SVOBODA v ukraïns'kiy kul'turi (za rezul'tatamy asotsiatyvnoho eksperymentu) (Concepts of will and freedom in the Ukrainian culture (based on the results of an associative experiment))". *Linhvistychni doslidzhennya (Linguistical Investigation)* 7 (2001): 184–190. Print.
- Puzynina, Jadwiga. "O honorze w języku i nie tylko". "Więź" 9 (1999): 40 – 47. Print.
- Stepanov, Yuryy. *Konstanty. Slovar' russkoy kul'tury: Opyt issledovaniya (Constants. Dictionary of the Russian culture: Research)*. Moskva: Yazyki russkoy kul'tury, 1997. Print.
- Radziyev's'ka, Tetyana. *Narysy z kontseptual'noho analizu ta linhvistyky tekstu: Tekst – sotsium – kul'tura – movna osobystist' (Essays on conceptual analysis and linguistics of text: Text - society - culture - language personality)*. Kyiv: Inform.-analit. ahenstvo, 2010. Print.
- Tolstaya, Svetlana. "Russkaya CHEST' i Polski HONOR (Russian CHEST' and Polish HONOR)". *Etnolingwistika. Problemy języka i kultury* T. 25 (2013): 9–21. Print.
- Vezhbitskaya, Anna. *Ponimaniye kul'tur cherez posredstvo kliuchevykh slov (Understanding of cultures through their keywords)* / Per. s angl. A.D. Shmeleva. Moskva: Yazyki slavianskoy kul'tury, 2001. Print.
- Vezhbitskaya, Anna. *Yazyk. Kul'tura. Poznanie (Language. Culture. Cognition)* / Per. s angl. M.A. Kronhauz, vstup. st. E.V. Paduchevoy. Moskva: Russkiye sloviri, 1996. Print.

List of Sources

- Adalberg, Samuel. *Ksiega Przysłów*. Warszawa: Druk E. Skiwskiego, 1889. Web. 6 Aug. 2016.
- "ALFABETYCZNY SŁOWNIK SYNONIMÓW JĘZYKA POLSKIEGO". *Synonimiczny.pl*. Web. 8 Aug. 2016.
- Banko, Mirosław. *Inny słownik języka polskiego. A–Q*. Warszawa: Wydawn. Naukowe PWN, 2000. Print.
- Bąk, Stanisław, Maria Renata Mayenowa, and Jerzy Bartmiński. *Słownik Polszczyzny XVI Wieku*. Zakł. Narodowy im. Ossolińskich, 1968. Web. 23 August. 2016.
- Broniarek, Wojciech. "Gdy Ci Słowa Zabraknie : Słownik Synonimów" *Haroldson Press*, 2010. Web. 7 Aug. 2016.
- Brückner, Aleksander. *Słownik etymologiczny języka polskiego* Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, 1927. Web. 24 May. 2016.
- Dereń, Ewa, Tomasz Nowak, and Edward Polański. *Słownik Języka Polskiego Z Frazeologizmami I Przysłowiami*. Warszawa: Arti, 2009. Web. 6 Aug. 2016.
- Doroszewski, Witold. *Słownik Języka Polskiego, T. 1*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 1997. Web. 2 Aug.

2016.

- "DWA PRZYSŁOWIA O PLEBANIE – Szkoła I Nauka". Selling4results.com.pl. N.p., 2014. Web. 10 Aug. 2016.
- "Honor Nie Szpeci Godnego, Ani ...". Cytaty.pl. Web. 3 Aug. 2016.
- "Kalendarz Przysłów Polskich". Kalbi.pl. Web. 6 Aug. 2016.
- Karłowicz, Jan, Adam Kryński, and Władysław Niedźwiedzki. *Słownik Języka Polskiego*, T.1. A–G. Warszawa: Państw. Instytut Wydawniczy, 1952. Print.
- Linde, Samuel Bogumił and August Bielowski. *Słownik Języka Polskiego*. Lwów: Zakład narodowego imienia Ossolinskich, T. II G-L 1855. Print.
- Masłowska, Danuta and Włodzimierz Masłowski. *Księga Przysłów Polskich*. Kęty: Wydawn. Antyk, 2000. Web. 6 Aug. 2016.
- Mysli.com.pl. Web. 9 Aug. 2016.
- "O Grzechach I Grzeszeniu - Powiedzenia Miłosne". Milosc.info. Web. 9 Aug. 2016.
- "Przysłowia — Znane Wszystkiem Popularne Powiedzenia — Polskiinternet.Com". Polskiinternet.com. N.p., 2016. Web. 11 Aug. 2016.
- Siekierska, Krystyna. *Słownik Języka Polskiego XVII I I. Połowy XVIII Wieku*. Kraków: Polska Akad. Nauk, 2001. Web. 2 August. 2016.
- Słownik Antonimów Do Słowa Godność*. Antonimy.net. Web. 5 Aug. 2016.
- "Słownik Encyklopedyczny SYNONIMÓW I ANTONIMÓW: Godność — Leksykony W INTERIA.PL — Słownik Ortograficzny, Języka Polskiego, Synonimów, Wyrazów Bliskoźnacznych, Synonimy Online". Leksykony.interia.pl. N.p., 2016. Web. 6 Aug. 2016.
- Słownik ilustrowany języka polskiego* M. Arcta, Warszawa 1916. Web. 2 August. 2016.
- "Słownik Synonimów". Edupedia.pl — Encyklopedia internetowa, Słowniki online. Web. 10 Aug. 2016.
- "Słownik Wyrazów Bliskoźnacznych". jezykowce.pl. Web. 7 Aug. 2016.
- Słownik Wyrazów Bliskoźnacznych — Ściągi, Wypracowania, Lektury — Bryk.Pl*. Bryk.pl. N.p., 2004. Web. 4 Aug. 2016.
- Sobol, Elżbieta. *Słownik Języka Polskiego PWN*. Warszawa: Wydawn. Naukowe PWN, 2005. Web. 2 Aug. 2016.
- Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Forum.frazeologia.pl. Web. 5 Aug. 2016.
- Zdanowicz, Aleksander. *Słownik Języka Polskiego, Obejmujący Oprócz Zbioru Właściwie Polskich, Znaczną Liczbę Wyrazów Z Obcych Języków Polskiemu Przyswojonych [...]*, cz. 1. A–O. Wilno: wyd. staraniem i kosztem Maurycego Orgelbranda, 1861. Print.
- Szałkiewicz, Łukasz, Artur Czesak, and Sebastian Żurowski. "Godność | Słowo — DobrySłownik.Pl — Słownik Języka Polskiego I Poradnia Językowa". DobrySłownik.pl. Web. 8 Aug. 2016.
- Żmigrodzki, Piotr. *Wielki Słownik Języka Polskiego*. Kraków: PAN, 2007. Web. 2 Aug. 2016.

List of Abbreviation

- SEJP Brück – Brückner, Aleksander. *Słownik etymologiczny języka polskiego*
- SP Bąk – Bąk, Stanisław, Maria Renata Mayenowa, and Jerzy Bartmiński. *Słownik Polszczyzny XVI Wieku*
- SJP Siek – Siekierska, Krystyna. *Słownik Języka Polskiego XVII I I. Połowy XVIII Wieku*
- SJP Linde – Linde, Samuel Bogumił and August Bielowski. *Słownik Języka Polskiego*
- SJP Zdan – Zdanowicz, Aleksander. *Słownik Języka Polskiego, Obejmujący Oprócz Zbioru Właściwie Polskich, Znaczną Liczbę Wyrazów Z Obcych Języków Polskiemu Przyswojonych [...]*
- SJP Karł – Karłowicz, Jan, Adam Kryński, and Władysław Niedźwiedzki. *Słownik Języka Polskiego*
- SIJP Arct – *Słownik ilustrowany języka polskiego* M. Arcta
- SJP Dor – Doroszewski, Witold. *Słownik Języka Polskiego*
- SJP PWN – Sobol, Elżbieta. *Słownik Języka Polskiego PWN*
- ISJP Bańko – Banko, Mirosław. *Inny słownik języka polskiego*
- WSJP Żmigr – Żmigrodzki, Piotr. *Wielki Słownik Języka Polskiego*
- SWB – *Słownik Wyrazów Bliskoźnacznych*. jezykowce.pl.
- SESA – *Słownik Encyklopedyczny SYNONIMÓW I ANTONIMÓW*. Leksykony.interia.pl
- SS – *Słownik Synonimów*. Edupedia.pl
- SWB – *Słownik Wyrazów Bliskoźnacznych*.Bryk.pl.
- SS Bron – Broniarek, Wojciech. "Gdy Ci Słowa Zabraknie : Słownik Synonimów"
- SWB Szalk – Szalkiewicz, Łukasz, Artur Czesak, and Sebastian Żurowski. *Słownik Języka Polskiego I Poradnia Językowa*". DobrySłownik.pl
- ASSJP – "ALFABETYCZNY SŁOWNIK SYNONIMÓW JĘZYKA POLSKIEGO". Synonimiczny.pl
- SA – *Słownik Antonimów*. Antonimy.NET
- WSFJP – *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Forum.frazeologia.pl
- SJP Der – Dereń, Ewa, Tomasz Nowak, and Edward Polański. *Słownik Języka Polskiego Z Frazeologizmami I Przysłowiami*
- KPP Masł – Masłowska, Danuta and Włodzimierz Masłowski. *Księga Przysłów Polskich*
- KPP Adal – Adalberg, Samuel. *Księga Przysłó*.

Dwa przysł – DWA PRZYSŁOWIA O PLEBANIE – Szkoła I Nauka
Kalendarz Przysł – "Kalendarz Przysłów Polskich". Kalbi.pl.

Надійшла до редакції 12 жовтня 2016 року.

VERBALIZATION THE CONCEPT OF DIGNITY IN POLISH DICTIONARIES

Vasylyna Chaban

Department of General Linguistics at Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Abstract

Background: The object of the study is the concept of DIGNITY. The justification of the research is predetermined by the lack of such investigation in Polish linguistics. The background for the article is also determined by the lack of similar studies in the sphere of Cognitive Linguistics.

Purpose: The article aims at analysing the cultural concept of DIGNITY in the minds of the bearers of the Polish language and culture based on the data incorporated from the lexicographical sources and collection of folk sayings and proverbs.

Results: The article dwells upon the most important features of this concept in the Polish language and culture. The study investigates the language conceptualization of this concept in the system of the Polish language and folk maxims and sayings.

The definition of the lexeme of *dignity* reveals the compliance with higher moral principles and the understanding of value; good name, good character claiming attention and respect; the last name. DIGNITY is the principal regulating mechanism of behaviour and development of positive human values which become apparent in the process of human interaction. A man of worth respects himself and is as well proud to be an honourable man. DIGNITY concerns both a separate human and the society in general; it could be regarded as both individual and collective notion.

Discussion: The suggested analysis revealed cultural and linguistic peculiarities of the concept of DIGNITY in the Polish language and culture. The conducted research is not exhaustive-since it provides potential perspectives for further research of the Polish concept of DIGNITY, in particular, in terms of comparative studies with correlative concepts in Ukrainian and English languages and cultures with the help of the cognitive definition method.

Keywords: Polish linguistic world-image, conceptualization, a semantic trait, folk maxims and sayings.

Vitae

Vasylyna Chaban, a postgraduate student of the Department of General Linguistics at Ivan Franko National University of Lviv. Areas of academic research: Cognitive Linguistics, Ethnolinguistics, Psycholinguistics.

Correspondence: wasuluna20@ukr.net

Людмила Юлдашева

УДК 811.161.2'367

МОТИВАЦІЙНІ ТИПИ НОМІНУВАННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТВОРІВ

У статті визначено основні види мотивації заголовків залежно від статусу мотиватора та способу його відображення. Проаналізовано заголовки сучасних українських творів, для яких характерна пропозиційно-диктумна мотивація з мотиваторами в прямих значеннях; модусна, що ґрунтується на застосуванні мотиваторів з урахуванням оцінкового сприйняття; асоціативна, що передбачає використання знаків-мотиваторів у метафоричному значенні; та змішана, що поєднує різні за статусом мотиватори.

Ключові слова: заголовок художнього твору, концепт, пропозиційно-диктумна мотивація, асоціативна мотивація, модусна мотивація, змішана мотивація.

Постановка проблеми. У загальному корпусі номенів заголовки посідають особне місце. Зазвичай вони з'являються на другому етапі творення в процесі номінування фрагмента умовної вторинної реальності – продукту людської діяльності – художнього твору. Тож заголовок – це ядро авторської моделі дійсності, вибудованої у творі. Він виконує функцію актуалізатора текстової інформації й містить у собі семантично згорнутий текст. Саме заголовок стає вихідним пунктом для побудови інтерпретацій твору реципієнтом. Французький структураліст Р. Барт на початку 70-х років ХХ ст. потребу вивчення заголовків мотивував суспільними чинниками: «Функція заголовків вивчена до цього часу недостатньо... Усе ж відразу можна сказати, що, оскільки суспільство повинне через комерційні причини прирівнювати текст до товарного вибору, для будь-якого тексту виникає потреба в маркуванні. Заголовок повинен маркувати початок тексту, чим і подавати текст у вигляді товару» (Bart 133).

Заголовки – своєрідні мікротексти, що відображають загальнокультурний контекст і містять інформацію про епоху, її цінності, ідеї. Це незамкнена лексична мікросистема, що постійно змінюється в просторі й часі, непостійна щодо свого складу, відображає зв'язок між різними письменниками, країнами й культурами.